Vári Attila

Ismétlő zsebóra

Ez, részben Bogdán Kajetán Soma, Nusika nagymama rövid életű második férjének története, ahogy unokaöccse Kabdebó Dávid elmesélte.

Gyergyószentmiklóson, az örmény vártemplom bejáratánál beszéltük meg a találkát. Nem ismertük egymást, s ez volt a legjobb megoldás, nem kellett egy vendéglőben, presszóban az ajtón belépő idegenekről azt találgatni, vajon ő az?

Jó megjelenésű, kreolbőrű, hatvanasnak látszó férfi érkezett a várfalhoz a megbeszélt időben, hollófekete hajában még ősz hajszálakat sem láttam.

Természetesen tegeztelek, hiszen mindketten ugyanannak a hölgynek voltunk az unokaöccsei, Bogdán Katinkának.

Amikor találkoztam veled, még nagyon keveset tudtam az óriástermetű emberről, Nusika nagymama férjéről, Katinka nagynéném apjáról. Talán csak annyit, hogy vállalkozó szellemű ember volt, mértéktelenül szerette a bort, csodálatos basszushangján nótákat énekelt, olykor komolyabb zenei műveket is választott, hogy lenyűgözze vendéglői hallgatóit, s azt is hallottam róla, hogy még kántorkodott is a gyergyói örmény templomban. Nem faggattalak, történeteidben nem szerepelhetett Nusika nagymama, mint ahogy Soma nagybátyád börtönéveiről sem tudtál semmit. Te az ötvenes évekről meséltél, annak is csak szinte a tartalmáról, ahogy gyermekként átélted, s ahogy mások meséltek Kétméteres Soma nagybátyádról. Arról az időről voltak emlékeid, amikor még szoros szálak fűzték Gyergyóhoz, a családodhoz. Aztán, mintegy közbevetve, mintha nem is Kétméteres Soma nagybátyádról lenne szó, elmagyaráztad, hogy milyen fajtái vannak az ismétlő zsebóráknak. És amint kiderült, okkal tetted a húszadik századi történet főhősévé, azt a zsebórát.

Jóval később, már a huszonegyedik században, amikor egy régiségboltban meghallod azt az összetéveszthetetlen zenélődoboz hangot, ahogy a tizenkét mélyebb hang után kissé magasabban még kettőt pendül, hogy aztán csilingelve, még hatszor újrázzon üveghangon zengve az ismétlő zsebóra, eszedbe jutnak azok a napok, amikor a háborús visszavonulásban felrobbantott szerpentineken és hidakon nagybátyád végzett a felvállalt munkával, befejezve a Békás-szoros

útjának újjáépítését. Neki, kétméteres Soma nagybátyádnak volt ugyanilyen órája.

Soha nem tudtad meg, hol is szerezhette csillogó luxus sportkocsiját, s azt a különös színarany, szerinte kronométert, amelyet egy reggel, miközben éppen világrengető részegségét, a saját találmányú a „lóitató vályúmódszert" aludta ki magából, olyan hortyogás-horkolás közepette, hogy még arra sem ébredt föl, amikor ivócimborája, a szovjet csapatok kerületi parancsnoka, egy háborús rokkant kaukázusi-örmény vezérőrnagy, géppisztolya egész tárát beleeresztette a plafonba, s te, akkor markodban az éjjeliszekrényről elcsent, bor szagot árasztó ismétlő zsebórával, iparkodtál a főtéri parkot körülcsobogó patakhoz, hogy hátha lesz csónakverseny. Reménykedtél, hogy lesz majd, ahol mérheted az időt, mert olvasni még nem tudtál ugyan, de az órákon már jól kiismerted magad.

Tegnap nem volt hajózás, mert Kétméteres Soma nagybátyád a fagáton leengedtette a főtéri csatornának vizet biztosító zsilipet, homokzsákokat rakatott a kifolyáshoz is, mert azt akarta, és meg is csinálta az útépítésen szerzett vagyonával, hogy víz helyett bor folyjon a születésnapján a vízmentesített árokban.

– Fél egy múlt hat perccel – nyugtáztad az ismerős hangokat, s az a hajdani tengeri csaták színhelye jutott eszedbe, arra a kis patak-árokra gondoltál, amelyben a havasok alján megbújó, már a fejedelemség korában is török elől menekülő örmények által is lakott kisváros főterének zsebkendőnyi parkja körül csobogott valaha a víz. A háború óta szerteszét rozsdásodó halkonzerv-dobozok, a front idején a szovjet csapatok ellátására szállított amerikai ellátmány szétszórt hulladékából készült hajóikkal játszottak a kisfiúk. Versenyeztek, hogy kinek a hajója ér hamarabb vissza a parkot körülfolyó vízben, hiszen a Békény-patak gátja általi duzzasztásból származó fölösleg befolyó csöve, s a kifolyást biztosító, vasráccsal védett csatornanyílás olyan közel voltak egymáshoz, hogy az erdőlésből hazatérő favágók úgy mosták le gumicsizmájukat, mielőtt beléptek volna a Pantallós nevű vendéglőbe, hogy egyik lábukkal az induló, másikkal pedig a kifolyó mederben álltak.

Akkor, a régiségboltban, az ismétlő zsebóra hangja miatt szinte hallottad a kövekhez koccanó hajóvá kalapált konzervdobozok bádoghangját, s felrémlett az is, hogy a vasrácson fennakadva, egymáshoz csapódva, valami különös xilofonzenét hoztak létre. De azon a víztelen reggelen semmilyen más hang nem hallatszott, csak Kétméteres Soma nagybátyád órájának állandóan ismételt jelzései, mert

nem tudtad, hogy az oldalán lévő gombot kell megnyomni, hogy stopperként mérje a hajók indulásától eltelt időt.

Az eladó tenyerében ismét megszólaltak az óra acéltüskéi, de most a tizenkét egész és a felet jelző két ütés után, már hetet pendült a perceket jelző hang, s a felhúzó-korona újbóli lenyomása után, már csak a felet és a még eltelt hét percet ismételte a láthatóan ötvös-remek tokba zárt, felbecsülhetetlen értékű antik szerkezet. Olyan ismerős volt számodra az eladó-tulajdonos arca, hogy az volt az érzésed, hogy Kétméteres Soma nagybátyádat látod. Oroszul beszélt az eladásra kínált hatalmas aranyóra tulajdonosával a kereskedő, s valami más is eszedbe jutott. Majdnem tíz évvel a felejthetetlen születésnap után, 1958-ban, a Marosvásárhelyi Rádió, amely csak néhány hónapja szólalt meg, méghozzá magyarul, bemondta, hogy kivonulnak Romániából a szovjet csapatok.

– Jaj, istenem, kivonulnak a drága szovjet barátaim, – zokogta részegen Kétméteres Soma nagybátyád, s mert a rádióban elhangzó hír közben éppen a sült hússal teli öntöttvas serpenyőt akarta levenni a tűzről, azzal a hamutól, zsiradéktól szennyes, tűz-égette konyharuhával törölgette a szemét. – Édes istenem, mi lesz velünk, szegény székelyekkel.

Azokban a háború utáni években, amikor bor folyt a főtéri árokban, minden megtörténhetett és annak az ellenkezője is.

A „lóitató vályúmódszert" megelőző napon, amikor víz nélkül maradt a kockakővel kirakott meder, s így nem is kellett volna a győztes idejét mutató zsebóra, fölöslegesen vitted magaddal, mert az iskolás fiúk harákoló köpő-versenyt rendeztek, a főtér egyetlen szobrának feje volt a céltábla, de mert senkinek sem sikerült a távköpés, átvonultak az egyik főtéri ház udvarán keresztülcsörtetve a fagáthoz, hugyos bajnokságra, hogy ki tud átpisilni a túlpartra.

– Te nem jöhetsz – mondta Kétméteres Soma nagybátyád örmény házszomszédjának a fia, Dobribán Philippe, akit mindenki Fülesnek hívott. – Pelenkás óvodásoknak még nem nőtt ki a pucájuk, oszt pinával nem lehet kukkra célozni.

Ott maradtál egyedül a kiszikkasztott főtéren, akárcsak egy nappal korábban, s láthattad, ahogy befordul a két ökör vontatta, a gyergyói örmény borkereskedőktől rendelt borral teli hordó az állomási útról. Sokkal hosszabb volt a négy kerékkel megáldott alkotmány, mint a havasi szénásszekerek, hosszabb volt még annál is, amilyennel Moldovából szállították stájer lovak vontatta szekereken a mustot. S a hajtóik addig ügyeskedtek, amíg sikerült tengelytörés nélkül átkelniük a

csatorna partjára rakott bükkfapallón, s beállniuk oda, ahová Kétméteres Somanagybátyád irányította őket.

– A Kabdebo Lázár hordója álljon a Bucsini út felöli oldalon, az Ávéd Kajetáné a Marosfői utca felé.

Napszállatra volt meghirdetve az ivászat, s már délután megérkeztek a gyergyótölgyesi hajdanában magyar határőr-kaszárnyából a felügyelő-bíró szerepre kijelölt szovjet katonák. Német-zsákmány Krupp buszaikkal tiszteletkört tettek a főtéren, aztán beálltak az örménytemplom utcájába.

Azt már jóval később, a szovjet kivonulás napjaiban, kamaszként tudod meg, hogy a tábornokot, Kétméteres Soma nagybátyád barátját, a jereváni örmény Varuzsán Luszigovics Barchodárt hogy hívták, mert a tábornok volt azon a murin a jó magaviseletű bakák egyetlen kísérő tisztje. Ő felvigyázta a pálinkaosztást, bemelegítőként a környéken főzöttnél gyengébb, fél liter román cujkát engedélyezve a literes kulacsokba, mert a többnyire vágott szemű szibirjákok egyáltalán nem voltak borisszák.

Érdekességekre érzékeny kamasz voltál azon a sokkal későbbi, ezerkilencszáz ötvennyolcas nyári napon, amikor felírtad azt a nevet, mert a vakációra feladott kötelező olvasmány, Mikes Kelemen leveleinek hatására te is leveleket írtál rég halott keresztanyádnak, amikor Kétméteres Soma nagybátyád, a keresztapád, elsírta magát, s akkor jegyezted fel a füzetedbe a vezérőrnagy-tábornok nevét, akit rögtön a borpatak-muri után eltűntettek a szovjet laktanyából, mint ahogy azt is, hogy az örmény-katolikus plébános, Vákár József megszentelte csapra verés előtt a hordókat. Nem is csapra verés volt, inkább csapkiverés, mert a csap kiütése után, az óriásméretű, Kétméteres Soma nagybátyád szerint százhektós hordókból, hatalmas sugárban lövellt az árokba a bor.

– Jaj, istenem, kivonulnak a drága szovjet barátaim, – zokogta részegen Kétméteres Soma nagybátyád 1958-ban. – Édes istenem, mi lesz velünk, szegény székelyekkel.

Szabályai voltak a „lóitató vályúmódszernek”, amelyet a tábornokkal ketten találtak ki. Hátán összekulcsolt kézzel le kellet, hogy térdeljen, aki inni akart, s ha valaki szabálytalanul letette a földre a kezét, azt Varuzsán tábornok katonái, élve bírói felhatalmazásukkal, kirángatták az ivók közül, s azzal számukra vége lett a borral folyó Kánaánnak.

„Édes néném, keresztanyám, tudatom, hogy a mai napon a Marosvásárhelyi rádió bemondta, hogy ünnepélyesen elbúcsúznak az idéglenesen itt állomásozó szovjet csapatoktól. Férjed, Kétméteres Soma

nagybátyám azt mondja, mert házaló kereskedőként a románoktól hallotta, hogy ez azért van, mert az ellenforradalmár főkolompos Nagy Imre kivégzésével enyhült a béketáborban a feszültség, s a románok, hálából, hogy segítették a rend visszaállítását Magyarországon, biztosítva Moszkvát hűségükről, már nem kell rendfenntartó szovjet csapatokat fizessenek. Azt mondja Kétméteres Soma nagybátyám, hogy román csapatok is mentek Budapestre, olyanok, hogy minden katona erdélyi magyar volt, esetleg olyan román, aki perfektül tudott magyarul. A barátnőd, a bukaresti rádió magyar bemondónője, akinek addig, amíg ti is ott laktatok a fővárosban, te varrtad a ruháit, Szőnyiné is kiküldésre került, azt mondják, hogy a budapesti rádió elhallgattatása után, a szolnoki szovjet katonai laktanyából Kossuth rádió néven sugárzott adásnál dolgozott bemondóként. Én nem hallottam, de Soma azt mondja, hogy egyik nagyváradi barátja, aki itt járt ötvenhat decemberében, a magyarországi sajnálatos események után látogatóban, azt hitte a bukaresti magyar adásról, hogy az a pesti Kossuth.

– Ilyen jól bejön nálatok, itt a hegyek között Budapest? – kérdezte, mert felismerte Szőnyiné hangját, s nem hitte el, hogy ő mindig is a Radio Romînia munkatársa volt.

Soma nagybátyám megsiratta a szovjet barátait. Azt mondta, hogy olyan jó emberek voltak, hogy a Békás-szoros útjának építésekor száz liter kisüsti szilvapálinkáért adtak neki egy olyan tankot, aminek toló-lapátja volt, azt is mondta, hogy legalább hetven kubikos munkabérét tudta megspórolni az alatt a hat hónap alatt, amíg a munkálatok tartottak.

– Az biza négyszázhúsz havi bért hozott a zsebembe – büszkélkedett vele. ”

A tárgyakat bámultad a régiségboltban, s egy biedermeier tükörben úgy láthattad az eladót és a régiségkereskedőt, mintha nem is az az óra érdekelt volna, pedig a tükörképben az eladásra szánt, az orosz csuklójához bilincselt, láncon mutogatott óráját lested, hátha meglátod a hátlapra vésetett monogramot, Kétméteres Soma nagybátyád nevének agyon cirkalmazott betűit a B.K.S.-t. De a pult fölötti világítás miatt csak a csillogását láthattad, s hallhattad, hogy már háromnegyedet ütött.

– Szém tiszjács evro – mondta a tulajdonos, hogy hétezer euró az óra ára, s eszedbe jutott, hogy az iskolás fiúk, Dobribán Philippe és a barátai el akarták venni tőled azon a „lóitató vályúmódszer” utáni hajóverseny nélküli napon az ismétlő zsebórát, mert Philippe megmutatta nekik, hogy az az övé, még írja is a nevét a számlapon.

– És nem is úgy írja, ahogy Margit tanító néni béírt a naplóba magyar fével, ahogy ki kell mondani, hogy Filip. Lássátok, ott van, hogy Patek Philippe, mert Fogolyán nagyapámtól kaptam azon a karácsonyon, amikor iskolába mentem, akinek minden kérésére azt szoktam mostan is mondani, hogy „természetesen nagytata", aztán örményül a Patek azt jelenti éppen, hogy „természetesen" azért íratta rá a vízhatlan órára a számlapra a csíkszeredai zsidó órással, hogy Patek Philippe, mert nem prücsöknek, taknyádinak szólított, mint Dobribán nagyapám, hanem „patek Filipnek", ami annyit teszen örményül, hogy „természetesen Philippe", ahogy engemet mindig is szólít.

Kétméteres Soma nagybátyádat talán felébreszthette Varuzsán tábornok egy második plafonba eresztett gépkarabély sorozattal, mert éppen akkor értek a Pantallós vendéglő elé, amikor már el akart iszkolni Füles a zsákmánnyal.

– Nem addig az! – kiáltotta érces, mennydörgésszerű hangján, pontosan olyan hangosan, ahogy egy nappal korábban indította a murit, amikor a borpatakba tette a vízhatlan órát, mert azt mondta, hogy nemcsak az atyaúristen lesz itt részeg, de berúgatja az időt is, de most nem az hangzott el, mint akkor, hogy „vályúhoz székelyek". – Nem addig az Filip ecsém, hogy csak úgy elvisszük más tulajdonát – s kiszedte a reszkető kisfiú kezéből az órát.

Utána már nem játszhattál vele. Csuklójához bilincselve viselte még vagy két-három évig az államosítások után, amikor elvették a gépeit is, s amely pontosan annak az évnek a végén következett be, amikor le akarta részegíteni még a jövendőt is. Hát az, aztán nagyon is sikerült neki. Mintha berúgott volna a hatalom, mindenhol terveket, kötelező teljesítéseket írtak elő, s röhögve mondta neked az akkor éppen házaló foglalkozást űző Kétméteres Soma nagybátyád, hogy az egyik székely kisvárosban szabotázs miatt letartóztatták a koszorúkészítőt, aki az előző negyedévhez képest mínusz 100%-al kevesebbet teljesített.

– Hiába magyarázta szegény, hogy a nyári hónapokban nem volt a városban egyetlen temetés sem, mert attól a terv szent dolog maradt.

Államosították a gépeit, éppen akkor, amikor alagútépítési megrendelést kapott a vasúttól, s évekig a nyomorgazdaság hibáin, a falusiak által elérhetetlenül távoli optikusok, fogászok hiányán élve, kész szemüvegekkel és műfogsorokkal házalt. Jól élt. Elvették tőle, még az államosítás napján, a valahonnan, az órával egy időben szerzett drága sportkocsiját is, egy 1933-as Hispano Suiza félig-meddig versenyautót, amelyre olyan büszke volt, és amelyet úgy kímélt, hogy még a kormánykerékhez is csak szarvasbőr kesztyűvel lehetett nyúlni, de

szovjet barátaitól szerzett egy dzsip jellegű ponyvatetős terepjárót, s mert katonai zöld volt a jármű, egyetlen négyelemis román milicista sem merte megállítani.

Akkor már nem Varuzsán vezérőrnagy volt a parancsnok. De azért egy darabig még láthattad, játszhattál vele, az éjszakára miattad a falból kiálló vasgyűrűre bilincselt ismétlő zsebórával.

Kétméteres Soma nagybátyád, annak idején a Békás-szoros útjához is a szovjet gépesített századtól szerezte az üzemanyagot, robbantásokhoz a dinamitot, s hogy házalni kényszerült, mindig talált náluk olyan értékesíteni valót, ami miatt nem voltak soha filléres gondjai. Petróleummal működő gyorsfőzők, hajnyíró gépek, hő-elemes petróleumlámpával működtető telepes rádió egységeket szerzett be és adott el, s arra készült, hogy megismétli azt a bizonyos születésnapot.

Az államilag forgalmazott szeszesitalok árához képest dúsgazdag volt, de egyik régi cimborája, aki valami pártfejes lett a tartománynál, figyelmeztette, hogy negyvenedik születésnapján nehogy megismételje a „lóitató vályúmódszert", mert élelmiszer-pocsékolás és engedély nélküli tömegrendezvény miatt, akár évekre is börtönbe kerülhet.

Pedig szerette volna az egyik emeletes ház ablakából végignézni, ahogy térdelve kínlódnak, hogy ráhajolhassanak a borral teli mederre.

Az első, s egyben utolsó alkalommal legalább kétszáz ember szürcsölte a bort, még a környező falvakból is megindultak a hírre, hogy annyit ihatnak, amennyi beléjük fér.

Jó boraik voltak a többnyire örmények tulajdonában lévő borpincéknek. Nem is lehetett volna lőrét tartani, mert októbertől áprilisig járhatatlanok voltak a hágók, nem lett volna utánpótlás Moldovából, s így csak a legjobb borokat tarthatták lefejtetlenül a hordóikban.

Legalább két-háromszázan ihattak, vagy csak kísérleteztek a kéznélküli behajlós ivással, de lehetett még legalább ezer ember, akik látni akarták a soha meg nem ismételhető látványosságot, ahogy arccal a borba esnek, egyesek részegségükben, mások, mert mélyen volt az úttesthez képest a meder, s egyensúlyukat veszítve, vérző orral, törött fogakkal adták fel a versenyt.

Még verekedés is volt, mert az úttest nem volt egyenletes, voltak jobb helyek, ahol csak pár centit kellett a borig hajolni, máshol akár fél méterre is lehetett a nedű, de hamar lecsitultak a kedélyek, mert Varuzsán tábornok katonái vigyáztak a rendre.

Az ital pedig fogyott. Hiába ellenőrizte Kétméteres Soma nagybátyád néhány veder vízzel a zsilip lezárása után, hogy mennyi

szivároghat el a kockára faragott kövek között, mert az nem volt vészesen nagy veszteség. A hordókat mérőpálcával vizsgálta meg, s eléggé rendben, telinek találta őket. Mégis gyorsabban fogyott, mint gondolta. Kicsit aggódott is. Aznap, amikor ellenőrző körútját tartotta, még nem volt részeg, tartogatta magát a születésnapi hajcihőre.

Ott térdelt az a rengeteg ember, s akinek sikerült annyit innia, hogy fejébe szálljon a dicsőség, azok is csak segítséggel tudtak felkászálódni, mert kezük támasza nélkül, teli gyomorral hasizmaik nem akartak engedelmeskedni. Nem volt ritka, hogy borba áztatott fejjel feküdtek a végén, s a katonák és a tömeg csak arra vigyázott, hogy úgy terüljenek el, hogy azért lélegezni még tudjanak.

Kétméteres Soma nagybátyád jól megértette magát barátjával, Varuzsánnal. Két évig, a háború kitöréséig, a másik örmények lakta városban, Szamosújváron élt, s Lengyel Zoltántól, a későbbi örmény apostoli kormányzótól annyit tanult, hogyha nem is választékosan, de tűrhetően beszélt, amíg még volt akivel. Néha jókedvében bosszantotta is elmagyarosodott rokonait.

– Bayts' yes khosum yem hayeren – ami azt jelentette szerinte, hogy „viszont én beszélek örményül".

A „lóitató vályúmódszer" másnapján, éjjel, a Pantallósból vitték el Varuzsán tábornokot, a bőrkabátos egység emberei, s a szovjet forradalom évfordulóján, amikor meg szokták koszorúzni a szovjet hősi emlékművet, nem egy férfi vezette a díszszázadot. Harmincas éveinek elején járhatott az a parancsnoknő, aki lenszőke hajával, fitos orrával, akár balett-táncosnő, színésznő is lehetett volna, s akit csak nagyon ritkán lehetett a kisvárosban látni. Ártatlan kislányos arcvonásai ellenére, úgy hírlett, hogy drákói szigorral fegyelmezte a katonáit.

Annyit lehetett tudni róla, hogy szovjet céllövő bajnoknő volt, mesterlövészként végigharcolta a háborút, s Magyarországról már ezredesi rangban helyezték át, tudott is valamicskét magyarul, s te csak egyetlen egyszer láttad, akkor is Kétméteres Soma nagybátyád takarásában, aki úgy állt eléje, mintha élő spanyolfal lenne.

Az akkor volt, amikor horgászni mentél nagyfiú barátaiddal, s ott, a remetei hídnál, ahol volt a Marosnak egy mélyebb, úszásra alkalmas szakasza, ott pillantottad meg őket. A fürdőnadrágos Kétméteres Soma nagybátyádat, s a fűre rendetlenül ledobált szovjet egyenruhát. Nem volt meztelen. Vékony, átázott selyem kombiné tapadt a testére, előbb azt hitted, hogy a rajzfilmek vízisellője. S aztán a következő évben, a tavaszi békeünnepen, május kilencedikén olvastad az újságban, hogy Natalja Nyikiforovna Petrov ezredes elvtársnő koszorúzott az emlékműnél a

Szovjetunió nevében. Akkor tudtátok meg, a család, de te is, azt, hogy mint is hívják Kétméteres Soma nagybátyád szeretőjét.

Ott a régiségboltban, amikor megköttetett az üzlet, döbbenten hallgattad, ahogy az eladó lebetűzi a számlához szükséges nevét.

– Soma Somovics Popov – mondta a szinte kétméteres férfi.

Az egész családotok tudta, hogy Natalja gyermeket vár, s amikor már látni is lehetett, hogy gömbölyödik, egyszer egész nap Kétméteres Soma nagybátyádnál maradt. Nagy volt a szerelem köztük. Bogdán nagyanyád, akit mindenki Guréhinek hívott, s olyan fekete örmény volt, hogy az a szólás járta róla, hogyha még egy órát az anyjában marad, szénné ég, mindenkinek azzal dicsekedett, hogy majd szőke unokája születik. Azt mondta, hogy mindketten sírtak egész nap, mert Natalja tudta, hogy titkolt és tilos terhessége miatt, a katona-leányanyák Vlagyivosztok környéki lágerébe kerül, s te akkor, annak a napnak a reggelén láttad utoljára az ismétlő zsebórát. Majd sokkal később, a régiségboltban nem találtál választ arra, hogy vihette magával Natalja a Távol-Keletre, hogy dugdoshatta a motozások elől, s miért került Magyarországra az ismétlő zsebóra. Arra sincs válasz, hogy miért tartóztatták le Kétméteres Soma nagybátyádat, aki aztán a Sarlóvölgybe került, a bányatelep szélén álló brikettgyárban lapátolta össze a szilikózist, amelybe jóval sikertelen házassága után, azon a napon halt bele, amikor véglegesen megszűnt a Magyar Autonóm Tartomány.

Hallottál arról, hogy a Sarlóvölgyi Szénbányák börtöneinek felszámolása után, még hónapokig tartott, amíg az általános amnesztiával szabadult emberek megkapták új okmányaikat, addig is a bányában dolgoztak, de akkor már alkalmazottként. Kocsmázhattak, szabadon járhattak a telepen, s mert a női és férfitábor között lebontották a szögesdrótkerítést, házaspárok találtak egymásra, s az okmányiroda főnöke, élve anyakönyvvezetői jogosítványával, naponta esketett. Így került össze, a harmincas éveinek elején járó, kislányosan törékeny, aprótermetű Nusika nagymama, s a Kétméteres Soma nagybátyád is.

Azokban a napokban, amikor állandóan azt ismételte, hogy: „– Jaj, istenem, kivonulnak a drága szovjet barátaim, édes istenem, mi lesz velünk, szegény székelyekkel, ezek a románok várnak egy kicsit, aztán majd megszüntetik az autonómiát…" – mintha megérezte volna, hogy másfél év múlva, 1960-ban elkezdődik a Tartomány térképének átrajzolása. Lekapcsolják Kézdiszéket, cserébe román többségű falvakat ragasztanak a tartományhoz.

Tudtad, hogy nemcsak nemzetféltésből, még csak nem is jó üzleti lehetőségeinek végét siratja, de kimondatlanul is végleg elveszítette a

reményt, hogy visszakaphassa Natalját, s hogy végre láthassa a Távol-Keleten született fiát.

Megkérdezted, hogy ugye nem örül annak, hogy kimennek a szovjetek?

– Nem. Nem örülök.

– Hát annak örülnél-e ha bejönnének helyettük a magyarok?

– Nem, nem örülnék – mondta.

– Hát, akkor minek örülnél Soma?

– Ha ezek a románok is kimennének, aztán végre nem jönne bé senki – felelte.